Bir
Şarkışla
Efsanesi

KIZYANDI

Emin KUZUCULAR

Elindeki iki ucu çatal sırığı baston yerine kullanan ihtiyar kadın, ziyaret çalısının karşısında durdu. Kambur beli üzerine zoraki doğ ruldu. Değneğini koltuğunun altına dayadı. İhtiyarlık yükünü sanki o sırığa yüklemek isti - yordu. Boş kalan avuçlarını mavi gökyüzüne derin bir huşu içinde açtı. Dudaklarından titrek dualar dökülüyor, tertemiz havada dalgala nıyordu. Karşısında binbir renkle donatılmış ziyaret çalısının yaprakları titreşiyordu.

Çalıda yılları okumak mümkündü. Yel, su, güneş, kar bir kısım kumaşların asıl rengini almış, yerine donuk renkli, külümsü bir iz bırakmıştı. Bunların içinde çuha (1) kumaşlar, kadifeler, fes parçaları veya eski püsküler vardı. Bunlar çok yaşlı idiler. Seneler... seneler ön cesine kadar uzanıyorlardı. Bir kısım kumaşlar çürümüş, ağacın gövdesine kaynamış, yapışmışlardı. Bir kısmı ise canlı, taze renkli idiler. Bu çaput parçaları rüzgârda sallanıp duruyordu. Asırlık ardıç ağacının gövdesi çürümeye başlamıştı. Dalları kurumuş, yaprakları azalmıştı. Kuruyan dallar, merhamet dilenen kollar gibi semaya açılmış, sanki Tanrıya u - zanmıştı.

Duasını bitiren yaşlı kadın, belini tekrar kamburlaştırdı, çatal sopasına biraz daha yük lendi. Ağaran saçlarının pürçükleri (2) yere doğ ru sarktı. Kadın doksanlıktı. Rica ettik; bir gö

→

zenin başında efsaneyi ondan diledik. Çevre halkı da onayladı.

Çok seneler önce Şarkışla, üç - beş evlik bir kışlak iken, Türkmen oymakları çevre yay lalarda yaylacılık yapar, kış gelince de ovada kışlarlardı. Bahar olup Mart yelleri dağların boranını, kışını silip süpürünce Abrul (3) güneşinin toprağı ısıtmağa başladığı günlerde tekrar dağlara tırmanıp çadır açarlardı. Koyunları nı, yılhılarını (4) bu dağlara bırakır, güze kadar otlatırlardı.

Dağların yamaçları Mayıs başlarında, yay lacı Türkmen çadırları ile dolar, köpek havla maları, koyun, kuzu sesleri bu dağların şenliği olurdu. Konup göçmeyenlerden bir beyzade bu ovadan hiç çıkmaz, yazı da, kışı da burada geçirirdi. Şarbey hem zengindi, hem asılzade idi. Buraları hem yayla, hem de kışla olarak kullanırdı. Zengin bir bey olduğu için balak (5) derilerine doldurulmuş altınları, üsküpleri Yemen ellerinden gelme türlü cins kumaşları vardı. Türlü türlü aygırları, sürü sürü davarları, yoz ve develeri bu otlaklarda dolaşırdı.

Şarbey'in hatunu, oğlu, uşağı sayısızdı. Bir de kızı vardı. Babası Şarkışla'nın kuzey taraflarındaki otlakları bu kızına vermişti. İşte bu dağların adı, tâ o zamandan kalmadır. O yüzden buralara Durna dağı derler. Durna ata binmeyi, hayvan gütmeyi, kurtlardan ve vahşi hayvanlardan sürülerini korumayı bilirdi. Güzel kılıç kullanırdı. At üstünde rüzgâr olur o dağdan bu dağa at sürer, hayvanlarını en iyi şekilde beslerdi. Değme erkeklerden daha yiğit ve gözü pek bir kızdı.

Dağda, kırda dolaşırken gönlündeki erkeği hayal eder, rüyalarını bir Türkmen yiğidi ile süslerdi. Aşkların en güzelini tasarlardı. Ama gelip dünür olanlardan, konup göçenlerden hiç birini beğenmezdi. O isterdi ki: çam yarması gibi kara yağız, kaytan (6) bıyıklı, zıvga şalvarlı (7) bir delikanlı olsun... Tuttuğunu koparsın, yiğitlik üstüne onun adından başka biri dillenip söylenmesin... Siyah perçemi al yanağına dökülsün, kara kaşları, kara gözleri içtenlikle baksın. Tam gönlüne uysun. Hani derler ya: «Elde olan, beyde olmaz», hep, belki bu yiğit bir gün çıka gelir diye düşünürdü. Durna bu umutla hayli bekledi. Nice nasipleri tepti devirdi, nicelerini kovdu, nicelerini «ah» larla, «vah» larla çevresinde dolandırdı. Ama hiç birine «he» demedi.

Mayıs sabahları topraktan bir ince duman yükselir, çiçekler güneşe doğru gülüşür. Otların, çiçeklerin gözleri hep buğulanır. Güneş doğmadan önce kuşlar ötüşür. Uyanıverir birden toprak. İnsanın kanı bu mevsimde daha çok kaynar. Böceklere telaş düşer, kuşlar bu ayda yuva yapar. Aşk bu ayda doğar çoğu kez. Berrak pınarların başına türkmen çadırları bu aylarda açılır. İşte Durna'nın gönlüne aşkların en tatlısı da bu ayda çörekleniverdi birden..

Birgün Alper, akşama kadar at koşturmuştu. Azgın mandasının peşine düşmüştü. Manda sürüden ayrılıp kaçmıştı. Mutlaka bulunması gerekti: «Mal canın yongası» derler, nasıl vaz geçerdi? Ama, yoktu işte.. Sanki sırra kadem basmıştı. Alper, o dağ senin, bu dağ benim deyip akşama kadar dolandı durdu.

Halbuki azgın manda Şarbey'in Kızı Durna'nın sürüsüne dalmış, onun inek ve mandalarını boynuzları ile harap ediyordu. Durna, hayvanlarının telef olduğunu görünce atını o yana sürdü. Kılıcını çekip bekledi. Manda attan yana dönüp geldi. Bir vuruşta Durna'nın atını yere serdi. Kız can havli ile kendini yere attı. Manda atla uğraşırken Durna birden sıçrayıp mandanın sırtına atladı. O kendini toparlayamadan, kılıcını çekip boynuna çaldı. İki vuruşta başını gövdesinden ayırdı. Sonra yere atladı. Başsız hayvan olduğu yerde döndü.. döndü ve sonra devrildi. Kız önce korkmuştu, lâkin hayvanın bu halini görünce korkusu acıya dönüştü. Bu ruh hali içinde düşünüp dururken, birden karşısında bir atlının belirdiğini gördü. Önce biraz şaşkınlık geçirdi, sonra toparlandı. Delikanlının atı terlemişti. O da şaşkın şaşkın kıza bakıyordu. Hayret içindeydi. Nasıl olurdu da bir kız, bu azılı mandayı devirirdi.? Sonra toparlandı, fısıldar gibi bir sesle «benimdi» diyebildi. Ve arkasından ekledi: «Azmıştı.. Size bir zarar yaptı mı?» Durna «Beni öldürecekti, ben onu öldürdüm» dedi.

Alper atından indi. Kılıcı ile mandanın karnını yardı, içini boşalttı. Bir koku dağıldı etrafa. Alper atını yedekledi, mandayı sırtına aldı, yürüdü sessizce. Ovaya iniyordu. Kız bakakaldı ardından. İçinden: «Yiğitmiş» dedi. Durna

atına binmek için yürüdü, at yattığı yerde çırpınıyordu. İki ayağı da kırılmıştı; kalkamadı. «Murdar hayvan kırık tutmaz. Acı çekmesin bari» dedi. Kılıçla atın başını kesti. Birşey yokmuş gibi yürüdü, gidenlerin ardından. «Bir günde iki can» diyor, üzülüyordu. Olan olmuştu bir kez. Oğlan mandayı sırtlamış, atı yedeğine almış, ovaya iniyordu. Kız yorgundu. «Yetişip ata binmeliyim» dedi. Yürüdü arkalarından. Alper'in peşisıra bağırdı: «Hey.. Atım öldü.» Oğlan durdu, kız ona yetişti, bindi oğlanın atına. Oğlan kan ter içinde yürüyordu. Bir ara kız: «Acıdım, dedi, ikisine de acıdım.» Oğlan: «Olur böyle şeyler» dedi. Eli ile alnındaki terleri sildi. Kırk batmanlık mandayı kimse götüremezdi. Ama Alper götürüyordu. Yorulmuştu. Durna, oğlana acıdı. «Biraz da ben taşıyayım» dedi. Oğlan omuzundan cevap verdi: «Olmaz. sen kanayaksın.» Bu söze kız gocundu. Atından inip üsteledi: «Ver.. Hadi ver..» Verdi oğlan. Kız sırtladı mandayı. Alper hayretle baktı. Götürüyordu.. Götürüyordu koca mandayı.. Omuzundan kanlar akıyor, elbisesini kana beliyordu. Biraz ilerleyince oğlan da kıza acıdı. Tekrar alsa olmayacak. En iyisi önlerindeki kaynağın başında mola verdiler. Oturup yorgunluklarını çıkardılar. İşte orada gönüllerine aşk ateşi düşüverdi. Durna dağının yamacında çam oluktan bir su içtiler. Gözlerinin içi güldü birden. Sevdalı sevdalı bakıştılar. Şimşekler yalabıdı gözlerinde. Çimenlere mandanın boynundan kanlar sızıyordu. O kandan içtikten sonra dudaklarını birbirine yapıştırıp and kurdular. Pınarın şırıltısı durdu. Bir çift üveyik kanat çırpıp uçtu. Güneş donuklaştı. çiçekler kokularını sakladılar. Sonra iki gölge olup düşüncelerden ötede kaldılar. Güneş son ışıklarını dağın doruğunda titreştirip çekerken, her gün bu pınarın başında buluşacaklarına yemin ettiler. İkisi de ayrı yollardan uzaklaşıp, güneşle birlikte kaybolup gittlier.

Şarbey'in kızı Durna, ne Kerem'in Aslı'sı, ne Kamber'in Arzu'su, ne de Yaralı Mahmut'un Elif'i idi. Ama onların aşkından daha köklü, daha ateşli, aşklardan da öte, kara sevdayıiçine işletmiş, nakışlaştırmıştı. Bu aşkın nakışları ancak ölümle yok olabilirdi. Titreyen dudaklardan, çırpınan yüreklerinden vücutlarını öylesine harlı bir ateş sarıyordu ki, bu ateşe dayanmak kimsenin harcı değildi. Hele pınarın başında geçen bekleyişe tahammül etmek akıllı bir insanın haddine düşmemişti. Gözlerin yollara donuk donuk bakışı. Uzayan gölgeleri sayarken geçen umutsuz zaman.. Ve pufur pufur soluyarak gelen doru atın getirdiği sevinç. Sonra beklemek kadar zor olan ayrılık. Ne katlanılmaz şeydi o. Muratlarına eremiyecekler miydi? Elbette ki birbirlerinden ayrılmamak üzere ebediyen kavuşacaklardı. Buna şüpheleri yoktu. Aradan ne kadar zaman geçti bilinmez; bilinen birşey varsa o da, oğlanın attan düşüp Kanak'ın sellerinde Karataş'ta boğulup ölmesi.

Kara haber, karayel gibi hızla ulaştı. Önce kızın kulaklarına çarptı, sonra yüreğine indi. Gözlerinden yuvarlanan ılık yaşlar al yanağının üzerinden tuzlu bir iz bıraktı. Bütün benliğini kor ateş gibi yaktı. Derken bir baş dönmesi oldu ve vücudunu saran cehennem ataşının harı her yanını kavurdu. Koskoca bir çınar gibi devrildi olduğu yere.

Temmuz sıcakları tarlalardaki ekinleri sarartırken, arpaları oraklık yaparken Şarbey'in kızı Durna ilk defa ayağa kalktı. Yarı ölüydü sanki. Yanaklarının allığı çekilip kireçlenmişti Gözlerinin altındaki mor halkalar çirkin, çirkindiler.Gözleri çukura gömülmüş, iki renksiz boncuktu. Manasız, korkulu, ürkülü bakışlarla etrafa dehşet saçıyordu. Dört ay ölümle pençeleşmiş, sayıklamış, ateşler içinde kavrulmuştu. O gün ilk kez İkizoluk pınarının tepelerine baktı. Orada ilk defa buluşmuşlar, Sıcak dudaklarında aşkın yeminini içmişlerdi. Döndü, Kanak boğazına, Karataş'tan yana içli içli baktı. İşte oralar yemişti yiğidini. Aşkı, umudu ve herşeyi orada kaybolmuştu. İhtiyar ve bitkin birisi gibi yürüdü genç kız. Sonra ayakları büküldü, çöktü olduğu yere. Çırpındı yüreği, «mezarı orada» dedi. İçinden varıp mezar taşını öpmek geldi. Toprakları yalamak geçti gönlünden. Ama gidemezdi, fersizdi, dermansızdı dizleri. Tuztaşı'na zorla oturdu.

Aradan bir zaman daha geçti. Kızgın orak dediğimiz mevsimdi. Herkes tarlasında, ekinindeydi. Olan olmuş, ölen ölmüş, birçoklarınca unutulmuştu bile. Unutmayan yalnız Durna idi.

Dağlara bu mevsimde ateş yağardı sanki.

Alevler topraktan pır pır yalaplanırdı Durna bir al kısrağa bindi. At önce huylandı, sonra te pindi, derken acı acı kişnedi. Durna'nın ısrarı üzerine sakinleşip ağır ağır koyuldu yola. Şimdiki Cemel köyünün öte sırtlarına doğru, yükünü ağır endeze taşıdı.

Kız her rastladığına Alper'in mezarını sordu. «belin üstünde» dediler. At sanki biliyordu orayı. Yorgun yorgun yürüdü. İlerde, biçilmiş bir ekin tarlasının başında bir çift taş vardı. Dimdik başlarını dikmişler, sanki hatıraların nöbetini tutuyorlardı. Bir kaç ay evvel belin, kazmanın, küreğin hışmına uğramış kara toprak, şimdi küçük bir tümsek meydana getirmişti. Üzerinde önce yeşermiş, mutlu olmak için yaprak ve çiçek açmış, sonra güneşin kahrına dayanamayıp başka bir mevsimde tekrar yeşermek amacıyla tevekkülle bekleyen bir kaç tutam kuru ot vardı. Mezarın etrafına irili ufaklı bir kaç taş dizmişlerdi. Yeller, seller, ya da çoban çocukların zoru bu taşların bir kısmını yerlerinden ayırıp ötelere yuvarlamışlardı.

Şarbey'in kızı Durna, yavaşça attan indi. Atın yularını mezar taşına doladı. Sonra derin bir huşu içinde taşa sarıldı. Toprağı yaladı.. Yaladı.. Kuru otları kokladı. Ama hiçbirisi Alper gibi kokmuyordu. Bir ara toprağı avuçları ile yararak ceseti çıkarmağa uğraştı. Bulması, onu görmesi gerekti. Yoruldukça daha hızlı avuçladı toprağı. Yassı yassı taşlar çıktı. Bu taşlar cesetle toprağı birbirinden ayırıyordu. Kan ter içinde kalmıştı. Taşları ötelere attı. Her yanı çürümüş bir küf kokusu sardı. Aldırmadı Durna. Onu mutlaka görmeli idi. çürümüş bez parçalarını avuçladı. Kefen ve etlerle birlikte çürümüştü. Oğlanın başını buldu. Kara saçları lime lime eline geldi. Baş bedenden ayrılmış, gözler çukurlaşmıştı. Kız ürkmeden, çekinmeden dikkatle baktı bu gözlere. Hayret... Bir zamanlar ışıl ışıl, sevgiyle bakan kapkara gözler bunlar mıydı? Saçların bir kısmı alnına yapışmıştı. Düşündü, içlendi, birden kafayı bağrına bastı. Sevdi, okşadı, sıktı. Kan ter içinde kalmıştı.

Bağrındaki başla ekin yığınının dibine doğru yürüdü. Ayağı kayıp yere kapaklandı. Elindeki baş yere düştü, tarlaya aşağı yuvarlandı. Vardı yığının dibinde durdu. Kız doğrulmak istedi, tekrar yere düştü. Sürüne sürüne baştan yana ilerlemeğe çalıştı. Fakat kesilmişti, gidemiyordu. Ellerini göğsünde çaprazladı, bayır aşağı yuvarlandı. Boğuluyordu. Tarla ataş püskürüyordu. Otlar,çalılar entaresini koparıyor, derisini yüzüyor, başından, ayaklarından kanlar fışkırıyordu. Bu kanlar kızgın toprakta kuru otlar üzerinde hemen kuruyor, kırmızı bir iz bırakıyordu. Ama kız duymuyordu bile. Habire sevgilisinin başına kavuşmağa çabalıyordu.

Nihayet yığının dibine vardı. Kafayı alıp bağrına bastı. Sarıldıkça saçları dökülüyor, döşüne, yüzüne, yanaklarına kokmuş, çürümüş saçlar yapışıyordu. Kızın alnından, yanaklarından akan kanlar, tüyü dökülmüş kafa tası üzerinde kırmızı lekeler meydana getiriyordu. En katı yürekleri bile delik deşik eden, sabır taşını çatlatan bu manzara yürekler acısı idi. Ama kız ağlamıyordu. Daha doğrusu ağlıyamıyordu. Yalnız vücudunu kızgın bir ateş sarmıştı. Ateş de değil, kordu. Durdu, derinden bir «of» çekti. Ağzından alevler fışkırdı. Gitti.. gitti, ekin yığınını tutuşturdu. Evet, koskoca yığın yanıyordu. Durna, görünmeyen bir mıknatıs çekimiyle yığınlara doğru koştu ve kendini alevlerin içine attı. Önce saçları sonra yırtık entarisi tutuştu. Arkasından bütün vücudunu alevler sardı. Ih bile demedi. Yalnız at, uzun uzun kişnedi ve yularını koparıp köye doğru kaçtı.

Aramaya gelenler iki kavrulmuş baş buldular. Ağız ağıza vermişler öylece duruyorlardı.

O günden sonra buranın adı değişti. Herkes «Kızyandı» dedi. Bu gördüğünüz ağaç yangın küllerinin ortasından fışkırıp çıktı. Eskidenberi ziyaretcisi eksik olmaz. Bilenler hatıralarını anlatıp, dua ile yad ederler.

NOT :Bu efsaneyi Şarkışla'nın Cemel köyünden Ayşe Aggütten dinledim. Çevre köylerden de soruşturduktan sonra yazdım.

(1) Çuha :Bir çeşit kumaş

(2) Pürcük :Saçın kıvrılan ucu

(3) Abrul : Nisan ayı

(4) Yılhı : Başıboş dolaşan at sürüsü

(5) Balak : Manda yavrusu

(6) Koytan : Renkli iplerden örülmüş, ip

(7) Zıvga şalvarı : Evlerde dokunup dikilen eski bir pantolon

(8) Kanayak : Kadınlara verilen çevresel isim.